

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

ШИЛО АРТЕМ ВІКТОРОВИЧ

**ВИКОРИСТАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ
ВІДОМОСТЕЙ, ОТРИМАНИХ У РЕЗУЛЬТАТІ ПРОВЕДЕННЯ
НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ**

УДК 343.13

**12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність»**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2019

Дисертація є рукописом.

Робота виконана на кафедрі кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент
Трофименко Володимир Михайлович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, професор
кафедри кримінального процесу,
заслужений юрист України.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
Гловюк Ірина Василівна,
Національний університет «Одеська
юридична академія», завідувач
кафедри кримінального процесу;

кандидат юридичних наук, доцент
Луцик Василь Васильович,
Львівський державний університет
внутрішніх справ, завідувач кафедри
кримінально-правових дисциплін.

Захист відбудеться «30» травня 2019 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.01 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70.

Автореферат розіслано «23» квітня 2019 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В.Ю. Шепітько

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Успішна боротьба зі злочинністю, як одне із ключових завдань загальнодержавного рівня, вимагає, з одного боку, наявності нормативно передбаченого ефективного кримінального процесуального інструментарію, а з іншого – використання такого інструментарію з максимально можливим коефіцієнтом корисної дії. Одним із найбільш дієвих засобів протидії злочинності на сьогодні залишається надана законом можливість застосування негласних методів збирання інформації під час досудового розслідування, зокрема, у формі проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД). Показово, що не лише можливість проведення НСРД, а й їх результативність на сьогодні вже визнана на рівні міжнародних програмних документів. Зокрема, як зазначається в Рекомендації № Rec (2005) 10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Про "особливі методи розслідування" тяжких злочинів, у тому числі терористичних актів» від 20 квітня 2005 р., держави-члени повинні прийняти належні законодавчі заходи, щоб дозволити використання негласних методів розслідування та зробити їх доступними для використання компетентними органами в тому ступені, в якому це необхідно в демократичному суспільстві для ефективного кримінального розслідування і переслідування. У свою чергу, відомості, отримані в результаті проведення НСРД, враховуючи складність їх отримання (НСРД проводяться лише тоді, коли інформацію неможливо здобути в інший спосіб), повинні використовуватися в кримінальному провадженні максимально повно і ефективно. Тож, перелік напрямів використання відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, не може зводитись лише до доказування основного факту, а є значно ширшим.

Проблематика використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, у тих чи інших аспектах розглядалась у вітчизняній кримінальній процесуальній науці і в цьому ключі не можна не згадати роботи таких науковців, як С. В. Андрусенко, М. В. Багрій, Б. І. Бараненко, В. Д. Берназ, Р. І. Благута, Р. С. Веприцький, М. П. Водько, І. В. Гловюк, М. Л. Грібов, С. О. Гриненко, Ю. М. Грошевий, М. М. Денисенко, О. М. Дроздов, С. В. Єськов, В. А. Журавель, Д. В. Іваненко, О. В. Капліна, О. В. Керевич, С. С. Кирпа, М. П. Климчук, В. А. Колесник, О. Б. Комарницька, О. В. Кондратюк, С. С. Кудінов, О. О. Левандаренко, Л. М. Лобойко,

Б. Є. Лук'янчиков, Є. Д. Лук'янчиков, В. В. Луцик, А. В. Панова, Д. О. Пасека, Д. П. Письменний, М. А. Погорецький, О. І. Полохович, Г. С. Ромашок, О. М. Сало, Д. Б. Сергєєва, Є. Д. Скулиш, О. В. Соколов, Н. С. Стефанів, М. М. Стоянов, С. Р. Тагієв, О.Ю. Татаров, В. Г. Уваров, Д. В. Філін, С.Б. Фомін, С. М. Ховавко, А. В. Холостенко, В. О. Черков, О. М. Чистолінов, В.Ю. Шепітько, Р.М. Шехавцов, М. Є. Шумило та ін.

Однак, відкритих комплексних наукових досліджень проблематики використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, до сьогодні не проводилось. Більше того, зважаючи на багатогранність даного напрямку, існуючими науковими роботами охоплено далеко не всі аспекти використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД. Тож, низка питань, важливих як з позиції доктрини, так і з погляду правозастосування, залишаються недослідженими, а відтак становлять перспективу для наукового пошуку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана згідно з планом наукових досліджень кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого та є складовою частиною цільової комплексної програми «Судова влада: проблеми організації та діяльності» (номер державної реєстрації 0111U000957). Тема дисертації затверджена вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 4 від 25 листопада 2016 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є отримання нових результатів у вигляді комплексу наукових висновків щодо використання у кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, виявлення існуючих проблем у даній сфері та розробка науково обгрунтованих підходів щодо можливих шляхів їх подолання. Поставлена мета зумовлює необхідність вирішення таких основних завдань:

- виявити характерні ознаки відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, як різновиду кримінальної процесуальної інформації;
- охарактеризувати можливі напрями використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД;
- оцінити відповідність нормативних підстав проведення НСРД вимогам правозастосовної практики щодо розкриття і розслідування злочинів та вирішення завдань, передбачених ст. 2 КПК;
- розкрити проблемні питання забезпечення допустимості

доказів, отриманих при проведенні НСРД;

- визначити специфіку відкриття іншій стороні матеріалів, отриманих при проведенні НСРД;

- встановити процесуальні особливості дослідження процесуальних документів, що складають правову підставу проведення НСРД;

- охарактеризувати використання відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, як приводу до початку досудового розслідування;

- з'ясувати специфіку використання відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, як доказів у іншому кримінальному провадженні;

- виявити складнощі, що виникають у використанні відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, для обґрунтування процесуальних рішень, прийнятих під час досудового розслідування;

- сформулювати науково обґрунтовані висновки і пропозиції, спрямовані на подолання виявлених проблем теоретичного і прикладного характеру.

Об'єктом дослідження виступають кримінальні процесуальні відносини, що виникають при проведенні НСРД та використанні в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті їх проведення.

Предметом дослідження є використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження і виконання зумовлених нею завдань використовувався комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, які застосовуються у правовій науці.

Звернення до діалектичного методу забезпечило вивчення використання у кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, з позиції цілісності даного правового явища і взаємопов'язаності окремих його елементів. Системно-структурний метод застосовувався при виявленні та характеристиці взаємозв'язків між окремими напрямками використання у кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД. Статистичний метод використовувався при узагальненні матеріалів практики з метою встановлення поширеності різного роду спірних ситуацій у правозастосуванні. Метод узагальнення надав можливість, базуючись на окремих проявах правозастосовної практики використання у

кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, сформулювати науково обґрунтовані висновки та надати рекомендації прикладного характеру. З метою забезпечення всебічності проведеного дослідження і достовірності отриманих результатів вказані методи застосовувались комплексно.

Нормативно-правову та інформаційну основу дисертації склали: Конституція України, міжнародні нормативно-правові акти й документи рекомендаційного характеру, Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) та інші закони України, підзаконні нормативно-правові акти, рішення Конституційного Суду України (далі – КСУ), Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), інтерпретаційні акти вищих судових інстанцій України.

Теоретичну базу роботи становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних правників з кримінального процесу та інших галузей юридичної науки.

Емпіричним підґрунтям дослідження стали рішення ЄСПЛ, КСУ, Верховного суду України, Верховного Суду, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, судова практика, доступна в Єдиному державному реєстрі судових рішень, а також власний досвід роботи автора співробітником Служби безпеки України.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є однією із перших в українській кримінальній процесуальній науці наукових праць, в якій отримано нові результати у вигляді комплексу наукових висновків щодо використання у кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД. До найбільш вагомих результатів, що містять наукову новизну, слід віднести такі.

Уперше:

– констатовано, що напрями використання відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, у кримінальному провадженні не обмежуються тими, що передбачені у ст. ст. 256, 257 КПК. Враховуючи як прямо зазначені в КПК випадки використання відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, так і законодавчо чітко не передбачені, але зумовлені практикою, виокремлено конкретні напрями такого використання (див. п. 2 Висновків);

– запропоновано модель комплексного забезпечення нерозголошення інформації про приватне життя особи та попередження вчинення злочину, передбаченого ст. 182 КК (Порушення недоторканості

приватного життя), яка передбачає необхідність пов'язувати можливість такого розголошення з фактом ознайомлення не лише з протоколами НСРД, а й з іншими матеріальними носіями інформації, що містять відомості щодо приватного (особистого чи сімейного) життя;

– доведено, що якщо при проведенні НСРД ситуативно фіксуються відомості про невстановлених на момент їх проведення осіб, щодо яких, як з'ясовується подальшим розслідуванням, має здійснюватися особливий порядок кримінального провадження, передбачений гл. 37 КПК, і при цьому слідчому або іншій особі, яка проводить ці слідчі дії за дорученням слідчого, достеменно не відомо, що зафіксовані під час НСРД суб'єкти підпадають під окрему категорію осіб, передбачену ст. 480 КПК, питання допустимості доказів, отриманих у результаті НСРД, має вирішуватися в загальному порядку, передбаченому КПК;

– обґрунтовано, що використання як доказу в іншому кримінальному провадженні результатів НСРД, які містять фактичні дані про ознаки проступку, злочину невеликої або середньої тяжкості, є можливим за умови дотримання вимог ст. 257 КПК. Вказана інформація також може використовуватися для початку кримінального провадження щодо злочинів невеликої або середньої тяжкості;

– аргументовано та продемонстровано доцільність використання результатів однієї НСРД для обґрунтування процесуального рішення про проведення іншої НСРД, зокрема, в контексті запобігання можливим звинуваченням працівників органу правопорядку в провокації злочину;

– запропоновано критерії, на основі яких має формуватися перелік злочинів, розслідування яких може здійснюватися з проведенням НСРД, адже законодавчо встановлені правообмеження щодо можливості проведення більшості НСРД виключно у кримінальному провадженні щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину визнано такими, що не відповідають потребам правозастосовної практики і не забезпечують вирішення завдань кримінального провадження (див. п. 3 Висновків).

Удосконалено:

– теоретико-прикладну концепцію, відповідно до якої документи, що складають правову підставу проведення НСРД, є доказами, які підтверджують достовірність чи недостовірність інших доказів (протоколів НСРД і додатків до них), а відтак ініціатива суду стосовно дослідження таких документів та надання власної оцінки факту їх відсутності у матеріалах провадження є діяльністю з перевірки та оцінки

доказів, входить до компетенції суду та не потребує ініціативи сторін кримінального провадження;

– результати наукових розробок стосовно використання відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, як приводу до початку досудового розслідування. Зокрема, доведено, що вимога ч. 1 ст. 257 КПК щодо необхідності отримання дозволу слідчого судді на використання матеріалів НСРД в іншому кримінальному провадженні не повинна розповсюджуватися на вирішення питання про початок нового кримінального провадження (внесення інформації до ЄРДР) на підставі даних про ознаки кримінального правопорушення, що були виявлені в ході проведення НСРД у вже розпочатому кримінальному провадженні, а стосується виключно випадків залучення матеріалів НСРД в інше кримінальне провадження як доказів.

Набули подальшого розвитку:

– підхід, відповідно до якого після розсекречення матеріали НСРД за своєю процесуальною природою є тотожними будь-яким іншим доказам, тож вимога КПК щодо заборони копіювання таких матеріалів є недоречною;

– позиція, відповідно до якої доручення на проведення НСРД належить до компетенції слідчого, прокурора, у зв'язку з чим аргументовано необхідність зміни редакції ч. 6 ст. 246 КПК і доповнення її після слів «або за його дорученням» словами «чи дорученням прокурора».

За результатами проведеного дослідження сформульовано пропозиції щодо внесення змін і доповнень, зокрема, до ч. 4 т. 15, ч.2,6 ст. 246, ч.3 ст. 254, ч. 3 ст.257 КПК.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані: а) у науково-дослідних цілях – для подальшого опрацювання тематики використання у кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД; б) у законотворчій діяльності – при удосконаленні чинного кримінального процесуального законодавства України; в) у правозастосовній діяльності – для надання допомоги практичним працівникам у застосуванні закону та формуванні правозастосовної практики; г) у навчально-методичному процесі – при підготовці підручників, навчальних посібників та методичних матеріалів з кримінального процесу, при викладанні курсу кримінального процесу та інших навчальних дисциплін.

Апробація результатів дисертації. Робота виконана на кафедрі

кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, обговорена на засіданні кафедри, схвалена нею і рекомендована до захисту. Основні положення дослідження були предметом обговорення на VIII Всеукраїнській науковій конференції студентів і аспірантів «Актуальні питання кримінального процесу очима молодих дослідників» (м. Харків, 17 травня 2017 р.); Всеукраїнській дистанційній науковій конференції «Правовий вимір конституційної та кримінальної юрисдикції в Україні та світі. Перші юридичні читання» (м. Одеса, 27 квітня 2018 р.); Постійно діючому науково-практичному семінарі «Правове забезпечення оперативно-службової діяльності: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення» (м. Харків, 25 травня 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Національні та міжнародні стандарти сучасного державотворення: тенденції та перспективи розвитку» (м. Харків, 3-4 серпня 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання правової теорії та юридичної практики» (м. Одеса, 10-11 серпня 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми реформування сучасного законодавства» (м. Харків, 14-15 вересня 2018 р.).

Наукові розробки дисертанта впроваджено в навчальну діяльність Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (акт впровадження від 25.02.2019 р.) та законопроектну роботу (довідка народного депутата України № 1074/04/398-нд від 12.04.2019 р.)

Публікації. Основні результати дисертації знайшли відображення у 6 наукових статтях (з них 5 у наукових фахових виданнях України і 1 у науковому виданні, включеному до наукометричної бази Index Copernicus International (Польща)) і тезах 6 доповідей на наукових і науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації зумовлена предметом, метою і завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять 7 підрозділів та 4 пункти, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 229 сторінок, з них основний текст – 188 сторінок, список використаних джерел (291 найменувань) – 34 сторінки, додатки – 7 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується вибір теми дисертації, її актуальність, визначаються мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження, його

методологічне й теоретичне підґрунтя, формулюється наукова новизна роботи, відображується практичне значення одержаних висновків, указується ступінь їх апробації.

Розділ 1. «Теоретико-методологічні питання використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД» складається з 3-х підрозділів.

Підрозділ 1.1. «Проблемні питання проведення НСРД та використання їх результатів у кримінальному провадженні: сучасний стан наукового осмислення і перспективні напрями наукових досліджень» спрямований на характеристику наукових поглядів, які відображують ступінь розвитку знання про предмет даного дослідження з моменту появи НСРД як кримінального процесуального явища. Задля встановлення сегментів предмету дослідження, які на сьогодні недостатньо опрацьовані та потребують наукового осмислення, проведено комплексний огляд оприлюднених результатів наукових досліджень, за підсумками якого виділено наступні дискусійні узагальнені напрями: співвідношення НСРД та ОРД, процесуальний статус суб'єктів проведення НСРД, судовий контроль за дотриманням прав і свобод людини під час проведення НСРД, особливості фіксування ходу проведення та результатів НСРД, проблемні аспекти розсекречення матеріалів НСРД та ін.

У підрозділі 1.2. «Характерні ознаки відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, як різновиду кримінальної процесуальної інформації» розкрито специфіку відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, за такими характерними ознаками, як (а) особливі (негласні) умови отримання; (б) захищеність грифом секретності; (в) підвищений (подвійний) рівень захисту окремих блоків інформації; (г) особливий режим захисту від незаконного розголошення та нецільового використання; (д) монополія сторони обвинувачення в отриманні та визначенні доказової належності; (е) складність отримання; (є) поліфункціональність у використанні. Поглиблений аналіз окремих із зазначених характерних рис надав можливість сформулювати низку висновків та пропозицій, зокрема, щодо: специфіки засекречування відомостей про осіб, які залучаються до конфіденційного співробітництва при проведенні НСРД; забезпечення нерозголошення інформації про приватне життя особи та попередження вчинення злочину, передбаченого ст. 182 КК; процесуальних можливостей сторони захисту, які урівноважують монополію сторони обвинувачення в отриманні та визначенні доказової належності результатів НСРД та ін.

Підрозділ 1.3. «Напрями використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД» спрямований на розвиток, деталізацію та обґрунтування тези про те, що відомості, отримані в результаті проведення НСРД, будучи свого роду унікальними (оскільки НСРД мають застосовуватися лише тоді, коли інформацію неможливо отримати в інший спосіб), повинні використовуватися (і, як свідчить практика, використовуються) в кримінальному провадженні, так би мовити, з максимально можливим коефіцієнтом корисної дії. Відтак, доведено, що напрями використання цих відомостей не зводяться лише до доказування основного факту та як приводу для початку нового кримінального провадження або як доказів у іншому кримінальному провадженні (про що йдеться у КПК при буквальному тлумаченні законодавчих приписів), а є значно ширшими. Враховуючи як прямо передбачені КПК випадки використання відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, так і ті, що зумовлені практикою, виділено одинадцять напрямів такого використання (див. п. 2 Висновків).

Розділ 2 «Використання в доказуванні відомостей, отриманих при проведенні НСРД» складається з 2-х підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Проблемні питання забезпечення допустимості доказів, отриманих при проведенні НСРД» зосереджено увагу на тих питаннях, які характеризуються існуванням неоднозначної судової практики, недостатньою розробкою в науці кримінального процесу, актуальністю для правозастосування. Розглянуто проблематику тяжкості злочину як лімітуючого чинника щодо можливості проведення НСРД та його впливу на допустимість отриманих доказів. Запропоновано внести зміни до ч. 2 ст. 246 КПК, спрямовані на розширення переліку злочинів, розслідування яких може здійснюватися з проведенням НСРД. При цьому науково обґрунтовано критерії, якими слід керуватися при формуванні вказаного переліку злочинів. Аргументовано підхід щодо вирішення питання оцінки допустимості результатів НСРД, якщо при проведенні НСРД ситуативно фіксуються відомості про невідомі на момент їх проведення осіб, щодо яких, як з'ясується подальшим розслідуванням, має здійснюватися особливий порядок кримінального провадження, передбачений гл. 37 КПК. Проаналізовано особливості отримання інформації з вилученої електронної техніки. Констатовано, що інформація, яка міститься на вилучених у ході процесуальних дій електронних пристроях, не може ототожнюватися із самим електронним пристроєм як її фізичним носієм. Вилучення/копіювання такої інформації

має відбуватися на підставі судового рішення, проте не в режимі проведення НСРД.

Підрозділ 2.2. «Процесуальні особливості використання в доказуванні відомостей, отриманих при проведенні НСРД» містить 2 пункти.

У пункті 2.2.1. «Проблемні питання відкриття іншій стороні матеріалів, отриманих при проведенні НСРД» значну увагу приділено проблематиці копіювання матеріалів НСРД при ознайомленні з ними в порядку ст. 290 КПК. Аналіз та узагальнення національної судової практики та позицій ЄСПЛ надали можливість сформулювати висновок про те, що ознайомлення з матеріалами НСРД у порядку ст. 290 КПК повинно відбуватися у загальному режимі, зокрема, з можливістю копіювати інформацію, що міститься у протоколах НСРД та додатках до них. Обґрунтовано, що вимоги ч. 3 ст. 254 КПК не відповідають як позиціям ЄСПЛ у частині забезпечення права особи на захист, так і об'єктивним реаліям, що зумовлені технічною складовою проведення НСРД. Заборона копіювати матеріали НСРД має значення лише до моменту розсекречення відповідних матеріалів. Однак, після зняття грифу секретності матеріали НСРД за своєю процесуальною природою є тотожними будь-яким іншим доказам.

У пункті 2.2.2. «Дослідження документів, що складають правову підставу проведення НСРД, як гарантія використання в доказуванні отриманих відомостей» узагальнено основні доводи, на яких ґрунтується позиція, відповідно до якої відсутність можливості учасників судового розгляду ознайомитися з правовою підставою для проведення НСРД не тягне за собою визнання результатів НСРД недопустимими доказами. Констатовано, що документи, які є правовою підставою проведення НСРД, містять доказову інформацію, можуть підтверджувати або спростовувати належність і допустимість інших доказів, а відтак потребують дослідження судом. Аргументовано, що це має враховуватися стороною обвинувачення при формуванні доказової бази обвинувачення, що включає матеріали НСРД, для забезпечення судової перспективи кримінального провадження та зниження ризику уникнення винною особою кримінальної відповідальності. Доведено, що джерелом доказової інформації, яка стосується правової підстави проведення НСРД, може бути лише відповідна ухвала або постанова про надання дозволу на проведення НСРД. Надано подальшого розвитку науковій позиції, відповідно до якої ініціатива суду стосовно дослідження документів, що складають правову підставу проведення НСРД, та надання власної оцінки

факту їх відсутності у матеріалах провадження є діяльністю з перевірки та оцінки доказів, входить до компетенції суду та не потребує ініціативи сторін кримінального провадження.

Розділ 3 «Інші напрями використання відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД» складається з 2-х підрозділів.

Підрозділ 3.1. «Особливості використання результатів НСРД поза межами кримінального провадження, під час якого вони були отримані» містить 2 пункти.

У пункті 3.1.1. *«Використання відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, як приводу до початку досудового розслідування»* зосереджено увагу на науковому осмисленні питання щодо необхідності отримання судового дозволу на використання результатів НСРД, одержаних у межах вже існуючого кримінального провадження, для початку нового кримінального провадження (внесення відповідної інформації до ЄРДР). Сформульовано тезу про те, що вимога отримання дозволу слідчого судді на використання матеріалів НСРД в іншому кримінальному провадженні не повинна розповсюджуватися на вирішення питання про початок нового кримінального провадження (внесення інформації до ЄРДР) на підставі даних про ознаки злочинного діяння, що були виявлені в ході проведення НСРД у вже розпочатому кримінальному провадженні. На обґрунтування такої позиції наведено ряд аргументів як формального (виходячи із тексту закону), так і сутнісного (виходячи з вимог практики) характеру, зокрема, у контексті (а) термінологічних та змістових особливостей ч. 1 ст. 257 КПК; (б) узгодженості із вимогами засади публічності та загальним порядком початку досудового розслідування; (в) законодавчо встановленої відсутності потреби звернення до слідчого судді в аналогічних за своєю процесуальною природою ситуаціях; (г) вимоги оперативності початку досудового розслідування; (д) реалій судової практики.

У пункті 3.1.2. *«Використання відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, як доказів у іншому кримінальному провадженні»* на підставі аналізу наукових робіт та правозастосовної практики виокремлено та детально розглянуто низку проблем практичного характеру, які на сьогодні не мають однозначного вирішення й потребують наукового аналізу. Зокрема, зосереджено увагу на проблемних питаннях: (а) процедури «легалізації» результатів НСРД з метою використання їх як доказів у іншому кримінальному провадженні; (б) розповсюдження вимог ст. 257 КПК на доказові матеріали, отримані в результаті ОРД; (в) тяжкості злочину як чинника, що обмежує

можливість проведення НСРД та використання отриманої інформації; (г) використання результатів НСРД у випадку об'єднання кримінальних проваджень; (д) порядку залучення матеріалів НСРД до іншого кримінального провадження.

У підрозділі 3.2. «Проблемні питання використання відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, для обґрунтування процесуальних рішень, прийнятих під час досудового розслідування» продемонстровано, що результати НСРД досить часто використовуються на стадії досудового розслідування для обґрунтування різного роду процесуальних рішень, що у свою чергу, породжує низку особливостей. Доведено, що рішення, що приймаються на стадії досудового розслідування та спираються на відомості, отримані в результаті проведення НСРД, доцільно поділяти на ті, які (а) також стосуються НСРД, а відтак є засекреченими; (б) стосуються інших процесуальних дій, а відтак не є засекреченими. Проаналізовано проблематику розсекречення та копіювання матеріалів НСРД при їх використанні на стадії досудового розслідування; використання результатів НСРД для обґрунтування доцільності і законності проведення інших НСРД, для обґрунтування законності затримання особи в порядку ст. 208 КПК.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і вирішення наукового завдання, що полягає в одержанні нових результатів у вигляді науково обґрунтованих висновків щодо специфіки використання у кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, виявленні пов'язаних із цим проблем та можливих шляхів їх подолання, зокрема, через удосконалення нормативної регламентації та правозастосування. Проведене дослідження дає можливість сформулювати такі висновки.

1. Відомості, отримані в результаті проведення НСРД, є різновидом кримінальної процесуальної інформації, особливість правової природи якої відображується у низці характерних рис: (а) специфічні (негласні) умови отримання; (б) захищеність грифом секретності; (в) підвищений (подвійний) рівень захисту окремих блоків інформації; (г) особливий режим захисту від незаконного розголошення та нецільового використання; (д) монополія сторони обвинувачення в отриманні та визначенні доказової належності; (е) складність отримання; (є) поліфункціональність у використанні.

2. Використання отриманих у результаті проведення НСРД відомостей як інтелектуально-предметна діяльність уповноважених суб'єктів, здійснюється у різноманітних напрямках, кожен із яких спрямовано на досягнення певної конкретної мети. У свою чергу, мета використання таких відомостей визначає специфіку способів використання, процесуального порядку використання, суб'єктів використання.

Враховуючи як прямо зазначені в КПК випадки використання відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, так і законодавчо не передбачені, але зумовлені практикою, можливо виділити наступні напрями такого використання: (1) у доказуванні обставин, передбачених ст. 91 КПК, в тому ж кримінальному провадженні, під час здійснення якого вони отримані (ст. 256 КПК); (2) для внесення відомостей до ЄРДР (ст. 257 КПК); (3) в іншому кримінальному провадженні (ст. 257 КПК); (4) при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження (запобіжних заходів, відсторонення від посади, тимчасового доступу до речей і документів, арешту майна); (5) при вирішенні питання про доцільність та виправданість проведення гласних слідчих (розшукових) дій (зокрема, обшуків, оглядів); (6) при вирішенні питання про доцільність та виправданість проведення інших НСРД; (7) при розгляді слідчим суддею скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора; (8) при вирішенні питання про надання дозволу на здійснення спеціального досудового розслідування; (9) з метою забезпечення безпеки учасників кримінального провадження; (10) як підстави для заведення оперативно-розшукової або контррозвідувальної справи; (11) для розшуку підозрюваного, обвинуваченого.

3. Підстави проведення НСРД, закріплені у ч. 2 ст. 246 КПК, які стосуються обмеження можливості проведення таких дій виключно у кримінальних провадженнях щодо тяжких або особливо тяжких злочинів, не відповідають потребам правозастосовної практики. Перелік злочинів, розслідування яких може здійснюватися з проведенням НСРД, пропонується визначити з урахуванням двох критеріїв: (а) існуючого на сьогодні критерію пропорційності між тяжкістю злочину і можливими правообмеженнями, спрямованими на його розкриття, що забезпечує баланс між загальносуспільними інтересами і приватними інтересами окремих осіб; (б) неврахованого законодавцем критерію вагомості негласних методів збирання інформації для ефективності розслідування окремих категорій злочинів, що забезпечує швидке, повне та неупереджене розслідування з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне

правопорушення, був притягнутий до кримінальної відповідальності. При цьому слід взяти до уваги, що незважаючи на те, що в Рекомендації № Res (2005) 10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Про "особливі методи розслідування" тяжких злочинів, у тому числі терористичних актів» від 20 квітня 2005 р. йдеться про застосування особливих методів тільки якщо є підстави вважати, що тяжкий злочин вчинено, підготовлено чи готується, законодавство більшості європейських країн, на відміну від національної правової традиції, не класифікує злочини на такі види, як це передбачено статтею 12 КК України, а, крім того під тяжкими злочинами розуміє ту категорію злочинів, що згідно до КК України є злочинами середньої тяжкості. Тому і зміст категорії «тяжкий злочин» у міжнародних документах, законодавстві європейських країн та національному законодавстві України не співпадає. Це призводить до застосування підходу до вирішення питання щодо обмеження проведення НСРД, який термінологічно є однаковим (адже йдеться про розслідування тяжких злочинів), проте сутнісно є різним.

4. З метою забезпечення визначеності в питанні допустимості як доказів результатів НСРД при зміні кваліфікації кримінального правопорушення, під час розслідування якого проводились НСРД, пропонується доповнити ч. 2 ст. 246 КПК положенням наступного змісту: «Якщо після проведення негласних слідчих (розшукових) дій кваліфікацію злочину було змінено на таку, що передбачає відповідальність за злочин невеликої чи середньої тяжкості, прокурор зобов'язаний довести суду наявність обставин, що стали підставою для первинної кваліфікації злочину як тяжкого чи особливо тяжкого».

Інформація яка міститься на вилучених у ході процесуальних дій (обшуку, затримання) електронних пристроях, не може ототожнюватися із самим електронним пристроєм як її фізичним носієм. Така інформація є окремим об'єктом права власності та об'єктом охорони таємниці приватного життя, а тому її вилучення/копіювання має відбуватися на підставі судового рішення, проте не в режимі проведення НСРД. Отримання та фіксування такої інформації має здійснюватися на підставі ухвали слідчого судді про залучення експерта для проведення експертизи.

5. Актуальною проблемою відкриття іншій стороні матеріалів, отриманих за результатами проведення НСРД, є питання надання можливості копіювання матеріалів НСРД при ознайомленні. Причиною складнощів, що виникають у правозастосуванні, є невідповідність ч. 3 ст. 254 КПК (що забороняє виготовлення копій протоколів про проведення

НСРД та додатків до них) як позиціям ЄСПЛ у частині забезпечення права особи на захист, так і об'єктивним реаліям, що зумовлені технічною складовою проведення НСРД. Заборона копіювати матеріали НСРД має значення лише до моменту їх розсекречення. Однак після зняття грифу секретності матеріали НСРД за своєю процесуальною природою є тотожними будь-яким іншим доказам, тож вимога КПК щодо заборони копіювання таких матеріалів видається недоречною.

6. Системний аналіз положень КПК та врахування практики ЄСПЛ дає можливість констатувати, що документи, які є правовою підставою проведення НСРД, містять доказову інформацію, можуть підтверджувати або спростовувати належність і допустимість інших доказів, а відтак потребують дослідження судом. Це має враховуватися стороною обвинувачення при формуванні доказів обвинувачення для забезпечення судової перспективи кримінального провадження та зниження ризику уникнення винною особою кримінальної відповідальності.

У ряді випадків допускається ненадання стороною обвинувачення документів для дослідження у змагальному процесі, за умови, що такі документи містять інформацію, збереження якої у таємниці вимагають інтереси національної безпеки. Це, як свідчить практика ЄСПЛ, визнається прийнятним, якщо буде встановлено врівноваженість рішення про відмову у розкритті матеріалів адекватними процесуальними гарантіями, не принципову важливість для сторони захисту нерозкритих матеріалів та їх використання в ході судового розгляду, можливість настання конкретних негативних наслідків для інтересів національної безпеки у випадку розкриття матеріалів.

7. Вимога ч. 1 ст. 257 КПК щодо необхідності отримання дозволу слідчого судді на використання матеріалів НСРД в іншому кримінальному провадженні не розповсюджується на вирішення питання про початок нового кримінального провадження (внесення інформації до ЄРДР) на підставі даних про ознаки кримінального правопорушення, що були виявлені в ході проведення НСРД у вже розпочатому кримінальному провадженні, а стосується виключно випадків залучення матеріалів НСРД як доказів.

8. Питання необхідності отримання ухвали слідчого судді про дозвіл на використання результатів НСРД у кримінальному провадженні, що утворилося внаслідок об'єднання матеріалів досудового розслідування, має вирішуватися диференційовано в залежності від мети використання таких матеріалів. Не потребує легалізації в порядку ст. 257 КПК застосування результатів НСРД в об'єднаному кримінальному

провадженні у разі використання таких матеріалів на підтвердження чи спростування обставин кримінального правопорушення, якщо НСРД були безпосередньо проведені під час досудового розслідування саме цього правопорушення. Якщо матеріали НСРД мають бути використані в об'єднаному кримінальному провадженні на підтвердження чи спростування обставин кримінального правопорушення, під час досудового розслідування якого НСРД не проводилися, прокурор зобов'язаний звернутися до слідчого судді в порядку ст. 257 КПК.

9. При використанні відомостей, отриманих за результатами НСРД, для обґрунтування процесуальних рішень, які не охороняються режимом державної таємниці, зважаючи на такі вимоги КПК, як безпосередність дослідження доказів слідчим суддею, дотримання вимог до оформлення клопотання, забезпечення права на захист через надання копії клопотання і додатків до нього протилежній стороні, виправданою є практика долучення копій розсекречених матеріалів НСРД до відповідних клопотань. Це служить додатковим аргументом висновку про доцільність виключення з КПК вимоги ч. 3 ст. 254 КПК, згідно з якою виготовлення копій протоколів про проведення НСРД та додатків до них не допускається.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, які відображають основні результати дисертації:

1. Шило А.В. Копіювання матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій: спірні питання законодавчого регулювання і правозастосовної практики. *Право і суспільство*, 2018. № 2. Ч. 3. С. 206-212.
2. Шило А.В. Тяжкість злочину як чинник, що лімітує можливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій та допустимість отриманих доказів. *Национальный юридический журнал: теория и практика (Республика Молдова)*, 2018. № 4 (32). С. 137-141.
3. Шило А.В. Вплив специфіки суб'єкта, дії якого фіксуються шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій, на допустимість отриманих доказів. *Право і суспільство*, 2018. № 4. Ч. 2. С. 275-278.
4. Шило А.В. Отримання інформації з вилученої електронної техніки як спосіб збирання доказів: спірні питання практичного правозастосування. *Правові новели*, 2018. № 5. С. 172-178.

5. Шило А.В. Кримінальні процесуальні засоби захисту інформації, яка одержана внаслідок проведення негласних слідчих (розшукових) дій: спірні питання теорії та практики. *Порівняльно-аналітичне право*, 2018. № 3. С. 303-306.

6. Шило А.В. Напрями використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*, 2018. Том 29 (68). № 6. С. 137-142.

Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дисертації:

1. Шило А.В. Окремі спірні питання ознайомлення з матеріалами НСРД. *Правовий вимір конституційної та кримінальної юрисдикції в Україні та світі. Перші юридичні читання: зб. тез доповідей Всеукраїнської дистанційної наук. конф., присвяч. 20-річчю заснування економіко-правового ф-ту (27 квітня 2018 року, м. Одеса) / За заг. ред. Л.О. Корчевної, І.А. Дришлюка ; уклад. А.В. Левенець, О.В. Нарожна. Одеса : Фенікс, 2018. С. 199-202.*

2. Шило А.В. До питання використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Актуальні питання кримінального процесу очима молодих дослідників: матеріали VIII Всеукраїнської наукової конференції студентів і аспірантів (17 травня 2017 р., м. Харків)*. Х.: Право, 2017. С. 224-227.

3. Шило А.В. Використання відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, як приводу до початку досудового розслідування. *Правове забезпечення оперативно-службової діяльності: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару (м. Харків, 25 травня) / редкол.: С.О. Гриненко (голов. ред.) та ін. Харків : Право, 2018. Вип. 9. С. 272-276.*

4. Шило А.В. Тяжкість злочину як чинник визнання допустимості доказів в разі його перекваліфікації. *Національні та міжнародні стандарти сучасного державотворення: тенденції та перспективи розвитку: міжнародна науково-практична конференція (3-4 серпня 2018 р., м. Харків)*. Х.: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2018. С. 107-111.

5. Шило А.В. Вплив правового статусу суб'єкта на визнання доказів, отриманих у процесі проведення негласних слідчих (розшукових) дій, допустимими. *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (10-*

11 серпня 2018 р., м. Одеса, Україна). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 103-107.

6. Шило А.В. Проблемні аспекти збирання доказів шляхом отримання інформації з вилученої електронної техніки та можливості їх роз'яснення. *Актуальні проблеми реформування сучасного законодавства: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (14-15 вересня 2018 р., м. Харків)*. Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2018. С. 104-109.

АНОТАЦІЯ

Шило А.В. Використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». - Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України. - Харків, 2019.

У дисертації комплексно досліджено проблему використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій. З урахуванням чинного нормативного регулювання та правозастосовної практики визначено одинадцять напрямів їх використання та здійснено аналіз окремих із них, зокрема, використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні обставин, передбачених ст. 91 КПК, в тому ж кримінальному провадженні, під час здійснення якого вони отримані, для внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, при вирішенні питання про доцільність та виправданість проведення інших негласних слідчих (розшукових) дій, в іншому кримінальному провадженні. Досліджено проблеми правового регулювання та правозастосування в цій сфері, сформульовано пропозиції, спрямовані на їх подолання.

Ключові слова: негласні слідчі (розшукові) дії; використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій; матеріальні носії інформації щодо негласних слідчих (розшукових) дій; доказування; докази; кримінальне провадження.

АННОТАЦИЯ

Шило А.В. Использование в уголовном производстве сведений, полученных в результате проведения негласных следственных (розыскных) действий. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность». – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины. – Харьков, 2019.

В диссертации комплексно исследована проблема использования в уголовном производстве сведений, полученных в результате проведения негласных следственных (розыскных) действий. С учетом действующего нормативного регулирования и правоприменительной практики определены направления их использования и проанализированы отдельные из них, в частности, использование результатов негласных следственных (розыскных) действий в доказывании обстоятельств, предусмотренных ст. 91 УПК, в том же уголовном производстве, во время осуществления которого они были получены; для внесения сведений в Единый реестр досудебных расследований; при разрешении вопроса о целесообразности проведения иных негласных следственных (розыскных) действий; в другом уголовном производстве. Исследованы проблемы правового регулирования и правоприменения в данной сфере, сформулированы предложения, направленные на их преодоление.

Ключевые слова: негласные следственные (розыскные) действия; использование результатов негласных следственных (розыскных) действий; материальные носители информации о негласных следственных (розыскных) действиях; доказывание; доказательства; уголовное производство.

SUMMARY

Shylo A.V. The Use of Information Obtained from the Covert Investigative (Search) Activities in the Criminal Proceedings. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis submitted for degree of Candidate of Juridical Sciences, specialty 12.00.09 “Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic Inquiry;

Operational Investigations”. – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2019.

The thesis contains a comprehensive research of the problem of the use of information obtained from the covert investigative (search) activities in the criminal proceedings. It has been established that the information obtained from the covert investigative (search) activities is a form of criminal procedural information, with a legal nature represented in a number of characteristics: (a) specific (covert) conditions when it was obtained; (b) has a classification marking; (c) extra (double) security level of certain blocks of information; (d) special protection against unlawful disclosure and misuse; (e) monopoly of the prosecution in obtaining and determining evidentiary value; (f) difficulty of obtaining; (g) multifunctionality in use.

Considering the current statutory regulation and law enforcement practice, the following areas of use of the results of covert investigative (search) activities in the criminal proceedings have been identified: (1) for proving the circumstances under Art. 91 of the Criminal Procedure Code, in the same criminal proceedings during which they were received; (2) for entering information into a Unified Register of Pre-Trial Investigations; (3) for the use in another criminal proceeding; (4) when applying measures to ensure criminal proceedings; (5) when deciding on the expediency and justification of open investigative (search) activities (in particular, searches, inspections); (6) when deciding on the expediency and justification of conducting other covert investigative (search) activities; (7) when considering complaints about the decision, action or omission of the investigator or prosecutor by the investigating judge; (8) when deciding on permission to conduct a special pre-trial investigation; (9) in order to ensure the safety of the parties to a criminal proceeding; (10) as the basis to institute an operative-investigative or counterintelligence case; (11) for the detection of a suspect, accused.

Certain areas of potential use of the results obtained from the covert investigative (search) activities have been analyzed; the problems of law enforcement arising during their use have been considered; the proposals aimed at improving the legal regulation and enforcement in this area have been suggested.

Keywords: covert investigative (search) activities; the use of the results of covert investigative (search) activities; physical storage media for information on covert investigative (search) activities; proof; evidence; criminal proceedings.

*Відповідальний за випуск
кандидат юридичних наук, доцент В.І. Маринів*

Підписано до друку 05.04.2019 р. Формат 60х90/16
Папір офсетний. Віддруковано на різнографі.
Умовн. друк. арк. 0,7. Облік. вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 19-04/19

«ФОП Напольська А.В.»
Виписка з ЄДР ЮО та ФОП № 24800000000152491
від 01.10.2013 р.
м. Харків вул. Я.Мудрого (був. Петровського), 34
т.: 700-42-81